

SINIRSIZ SAVAŞ TEORİSİ VE ÜÇ SAVAŞ STRATEJİSİ ÇERÇEVESİNDE ÇİN'İN HİBRİT SAVAŞ YAKLAŞIMI *

CHINA'S HYBRID WARFARE APPROACH WITHIN THE FRAMEWORK OF UNRESTRICTED WARFARE THEORY AND THREE WARFARES STRATEGY

Araştırma Makalesi
Research Paper

Orhan ÇİFÇİ**

Öz:

Hibrit savaş kavramı 2014 yılında Rusya'nın Kırım'ı ilhakının ardından güvenlik ve savaş çalışmalarında en fazla tartışılan konular arasına yerleşmiştir. Her ne kadar hibrit savaş kavramının ilk detaylı tanımlaması İsrail-Hizbullah Savaşı gözleminde yola çıkan Frank Hoffman tarafından yapılmış olsa da devam eden yıllarda özellikle Batı ve Rus askeri düşüncesindeki birçok teorisyen ve kuruluş hibrit savaş kavramı üzerine çeşitli tanımlamalarda bulunmuştur. Böylelikle hibrit savaş üzerine oldukça geniş bir literatür oluşmuştur. Ancak söz konusu literatürde Çin'in hibrit savaş kavramına olan yaklaşımı büyük oranda göz ardı edilmektedir. Bu çerçevede, çalışmanın amacı Çin'in hibrit savaş yaklaşımının teori ve pratikteki yansımalarına açıklık getirmektir. Sınırsız savaş teorisi (Unrestricted Warfare) ve üç savaş stratejisi (Three Warfares) Çin'in hibrit savaşa olan yaklaşımının iki ana bileşenini oluşturmaktadır. Buradan yola çıkarak çalışmada iki yaklaşım incelenerek Çin'in hibrit savaş askeri stratejisinde nasıl konumlandığı ve hangi araç, yöntem ve savaş alanlarını hibrit savaş çerçevesinde tanımladığı ortaya konmuştur. Makalenin temel argümanı Çin'in hibrit savaş yaklaşımının geleneksel savaş tanımlamasının bütün sınırlarını aşan ve politik, ekonomik ve askeri savaş metodlarının tamamını kapsayan bir savaş biçimi olduğudur. Makalede ortaya konan argümanı güçlendirmek amacıyla, sınırsız savaş ve üç savaş stratejisi çerçevesinde Çin'in Tayvan'a yönelik hibrit stratejileri incelenmiş ve her iki yaklaşımın Çin'in Tayvan stratejisinde nasıl yer edindiği açıklanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Hibrit Savaş, Sınırsız Savaş Teorisi, Üç Savaş Stratejisi, Çin, Tayvan

Abstract:

Hybrid warfare has become one of the most striking topics in the security and war studies after Russia's annexation of Crimea in 2014. Although the first thorough definition of hybrid warfare was made by Frank Hoffman, based on his observation of the Israel-Hezbollah War, in the following years, many theorists and organizations, particularly in Western and Russian military thought, have made numerous definitions on the concept of hybrid warfare. However, China's approach to hybrid warfare is mostly overlooked in the literature. The purpose of the study is to clarify the theoretical basis of China's approach to the concept of hybrid warfare. Unrestricted warfare and three warfares strategies constitute the two main components of China's understanding of hybrid warfare. This study will examine these two strategies and analyses how China positions hybrid warfare in its military strategy. The main argument of the article is that China's hybrid warfare approach goes beyond all boundaries of the traditional warfare and covers all political, economic and military warfares. In order to strengthen the argument, China's hybrid strategies towards Taiwan within the framework of unrestricted warfare and three warfare strategies are examined and how both approaches take a place in China's Taiwan strategy is explained.

Keywords: Hybrid Warfare, Unrestricted Warfare Theory, Three Warfares Strategy, China, Taiwan

* Makale Geliş Tarihi: 10.06.2024

Makale Kabul Tarihi: 20.08.2024

** Dr. Öğr. Üyesi, Polis Akademisi, Güvenlik Bilimleri Enstitüsü, Uluslararası Güvenlik Ana Bilim Dalı, orhan.cifci93@gmail.com, orcid.org/0000-0002-5746-4258.

GİRİŞ

2014 yılında Rusya'nın Kırım'ı ilhakının ardından hibrit savaş akademik literatür, uluslararası medya, devletler ve uluslararası kuruluşlar nezdinde giderek popülerlik kazanan bir kavram olmuştur. Hibrit savaş kavramının ilk kapsamlı tanımlaması İsrail-Hizbullah Savaşı gözleminde yola çıkan Frank Hoffman (2007) tarafından yapılmasına rağmen devam eden yıllarda Batı ve Rus askeri düşüncesindeki teorisyenler küresel siyaset sahnesindeki farklı çatışma ve savaşları inceleyerek hibrit savaşın teorik ve kavramsal gelişimine katkı sunmuştur. Bu katkılar sonucunda hibrit savaş kavramıyla ilişkili oldukça geniş bir literatür oluşmuş ve kavram üzerine çok sayıda tanımlama ortaya konmuştur. Bu bağlamda hibrit savaş en geniş tanımıyla savaş ve barış arasındaki sınırın bulanık olduğu, devletler ve devlet dışı aktörler tarafından yürütülen ve askeri araçların yanında askeri olmayan tüm yöntem ve araçların beraber kullanıldığı bir savaş biçimi olarak tanımlanmıştır. Öte yandan, kavramın kazandığı popüleriteye karşı kavrama yöneltile eleştirilerin sayısı da aynı oranda artış göstermiş ve hibrit savaşın çatışma ortamında gözlemlenen yeni bir durum olmadığı ya da kavramın muğlak olduğu yönünde argümanlar üretilmiştir (Boot, 2015; Cox vd., 2012: 25-27; Friedman, 2014: 27-28; Mansoor, 2012: 1-2; Mihara, 2012: 25; Renz, 2016: 290-300; Yamaguchi, 2012: 1-5). Tüm bu tartışmalar devam ederken, 21.yüzyılda küreselleşmenin hız kesmeden artan etkisi, modern silah sistemlerinin devlet ve devlet dışı aktörler tarafından kullanımının yaygınlaşması ve teknolojik ilerlemeler savaşın doğasındaki değişikliği beraberinde getirerek hibrit savaş dikkatle göz önünde bulundurulması gereken bir olguya dönüştürmüştür. Nitekim hibrit savaş günümüzde devletlerin stratejik ve doktriner yaklaşımlarda net bir değişiklik yaratarak modern güvenlik yaklaşımlarına yeni bir kapı aralamıştır.

Akademik literatürde hibrit savaş kavramı çoğunlukla Amerika Birleşik Devletleri (ABD), Avrupa ve Rusya merkezli yaklaşımlar üzerinden ele alınırken, Çin'in hibrit savaş kavramına ilişkin yaklaşımları büyük ölçüde göz ardı edilmektedir. Buna rağmen, özellikle Xi Jinping yönetimiyle beraber Çin'in Asya-Pasifik'teki hegemonya mücadelesinde ve aynı zamanda Tayvan, Güney Çin Denizi ve Doğu Çin Denizi gibi bölgelerde hibrit savaş yöntemlerine başvurduğu üzerinde uzlaşılan konular arasına yerleşmiştir (Aoi vd., 2018; Cordesman, 2020; Mumford & Carlucci, 2023: 203-205; Yoon & Wonhee, 2023). Bu çerçevede, bu çalışmanın amacı Çin'in hibrit savaş yaklaşımının teori ve pratikteki yansımalarına açıklama getirmektir. Sınırsız savaş teorisi (Unrestricted Warfare) ve üç savaş stratejisi (Three Warfares) Çin'in hibrit savaş yaklaşımının iki ana sütununu oluşturmaktadır. Sınırsız savaş teorisi iki Çinli askeri stratejist Qiao Liang ve Wang Xiangsui tarafından ortaya atılan bir yaklaşım olma özelliğini taşıırken, üç savaş stratejisi Çin Komünist Partisi tarafından ilan edilen stratejik bir yaklaşımdır. Bu çerçevede çalışmada, sınırsız savaş ve üç savaş yaklaşımları analiz edilerek Çin'in hibrit savaş kendi askeri stratejisinde nasıl konumlandığı ve hangi araç, yöntem ve savaş alanlarını söz konusu yaklaşımlar çerçevesinde öne çıkardığı analiz edilecektir.

Çalışmada ilk olarak güvenlik ve savaş çalışmaları literatüründe hibrit savaş üzerine yürütülen kavramsal ve teorik tartışmalar ayrıntılı bir şekilde analiz edilecektir. Çalışmanın

devamında Çin'in hibrit savaş yaklaşımına açıklık getirmek amacıyla Qiao Liang ve Wang Xiangsui'nin sınırsız savaş teorisi, birincil kaynak olan "Sınırsız Savaş" kitabı değerlendirilerek yapılacaktır. Sonrasında ise Çin Komünist Partisi tarafından ilan edilen ve psikolojik savaş, kamuoyu savaşı ve hukuki savaşı içinde barındıran üç savaş stratejisi incelenerek Çin'in hibrit savaş yaklaşımlarının teorik dayanağı değerlendirilecektir. Bu kapsamda çalışmada ortaya konan temel argüman Çin'in hibrit savaş yaklaşımının geleneksel savaş tanımlamasının bütün sınırlarını aşan ve politik, ekonomik ve askeri savaşların tamamını kapsayan bir savaş biçimi olduğudur. Diğer bir ifadeyle, Çin'in hibrit savaş yaklaşımının teorik temeli askeri ve askeri olmayan araçların bütünü entegre bir biçimde kullanıldığı ve geleneksel ve geleneksel olmayan tüm ortamların potansiyel bir savaş sahası olarak görüldüğü bir yaklaşım olduğudur. Makalede ortaya konan bu argümanı güçlendirmek amacıyla Çin'in sınırsız savaş teorisi ve üç savaş stratejisi çerçevesinde Tayvan'a karşı uygulamaya koyduğu hibrit stratejiler değerlendirilecektir. "Tek Çin" prensibi ve yeniden birleşme (Reunification) hedefi doğrultusunda Çin, Tayvan'ı kendi topraklarının ayrılmaz parçası olarak kabul etmektedir. Bu motivasyon doğrultusunda, özellikle Xi Jinping yönetimiyle beraber Çin'in Tayvan'a yönelik hibrit stratejileri giderek daha somut bir görünüm kazanmıştır. Sınırsız savaş teorisi ve üç savaş stratejisinin ortaya koyduğu şekilde, Xi yönetimi itibarıyla Çin Tayvan'a karşı gerek askeri araçlarını gerekse teknoloji, hukuk, psikoloji gibi çok sayıda askeri olmayan aracını aktif bir biçimde kullanmaya başlamıştır.

1. TEORİK VE KAVRAMSAL TARTIŞMALAR EKSENİNDE HİBRİT SAVAŞ

Hibrit savaş konusu 2014 yılında Rusya'nın Kırım'ı ilhakının ardından güvenlik ve savaş çalışmaları alanında en fazla tartışılan konular arasına yerleşmiş ve bu dönem itibarıyla kavrama ilişkin çok sayıda tanımlama ortaya konmuştur. Savaşın dönüşen doğası ve karakteristiğinin bir anlamda tezahürü olan hibrit savaş kavramının ilk kapsamlı tanımlaması Frank Hoffman tarafından yapılmıştır. Hoffman'ın yaklaşımına göre hibrit savaş hem devletler hem de devlet dışı aktörler tarafından yürütülen bir savaş biçimidir. Konvansiyonel askeri kapasitelerin yanı sıra düzensiz taktik ve oluşumların bir kombinasyonunu temsil eden hibrit savaşlarda her türden şiddet ve zorlamaya bir yöntem olarak başvurulmaktadır. Bu yönüyle hibrit savaşlar gerek fiziksel gerekse bilişsel metotlarla çatışma ortamında önemli bir etki yaratma potansiyeline sahiptir (Hoffman, 2007: 9).

21.yüzyılda hibrit savaşın giderek önem kazanması geleneksel savaşın tamamen sona erdiği ya da önemini yitirdiği anlamı taşımamaktadır. Burada üzerinde durulması gereken en önemli husus hibrit savaşların genel savaş doğası üzerinde radikal bir değişim yaratması ve geleneksel yapıdaki stratejik kültür ve askeri düşüncede yeni meydan okumalara neden olmasıdır. Bu anlamıyla hibrit savaş geleneksel savaş alanının ötesine geçen ve ekonomik, diplomatik, siber ve psikolojik savaşı da içine alan çok boyutlu bir strateji olma özelliği taşımaktadır (Hoffman, 2009: 34-39). Günümüz itibarıyla organize yapıdaki devlet dışı aktörlerin, devlet desteği olsun ya da olmasın, savaş yeteneği ve öldürücülüğünün giderek artması ve aynı şekilde devletlerin konvansiyonel olmayan savaş biçimlerini kullanma

eğiliminin yoğunlaşması hibrit savaşın en genel özelliğini yansıtmaktadır (Hoffman, 2009: 37-38).

Hoffman'ın hibrit savaş tanımlamasını literatürde önemli yere konumlandıran diğer bir yönü modern savaş sahasındaki düzenli ve düzensiz bileşenlere yaptığı vurgudur. Hoffman, tarihteki birçok savaşta düzenli ve düzensiz bileşenlerin yer aldığını özellikle vurgulamasına rağmen söz konusu bileşenlerin hibrit savaş formunda geçmişe nazaran farklı bir yapıya büründüğüne dikkat çekmektedir. Buna göre, geleneksel veya eski tarzdaki birçok çatışmada devletler tarafından düzenli ve düzensiz bileşenler kullanılmasına rağmen bunlar geleneksel savaş sahasında birbirlerinden tamamen ayrılmakta ve farklı yapı ve hareket alanlarında ortaya çıkmaktadır. Ancak modern dönem savaşlarda düzenli ve düzensiz bileşenler hibrit bir yapı oluşturarak aynı savaş alanında ve müşterek kuvvetler biçiminde hareket etmektedir. Dolayısıyla önceki yüzyıllardaki savaş biçimlerinin aksine hibrit savaşlarda bahse konu bileşenler birbirleriyle tamamen kaynaşmakta ve iç içe geçen bulanık bir görünüm kazanmaktadır (Hoffman, 2007: 29). Öyle ki, giderek karmaşık hale gelen bu savaş ortamında devletler konvansiyonel kuvvetlerini dahi düzensiz bir yapıya sokup yeni askeri stratejiler belirleyebilmektedir (Hoffman, 2009: 37). Bu çerçevede, hibrit savaşta en temel amaç işbirliğiyle hareket eden düzenli ve düzensiz bileşenlerin çatışmayı uzatarak, düşman birliklerinin direncini kırarak ve sahip olduğu ölümcül araçları kullanarak hedeflenen politik motivasyonu gerçeğe dönüştürmesidir (Hoffman, 2007: 29-30).

Hoffman'ın hibrit savaş yaklaşımı şüphesiz ki kavrama ilişkin kapsamlı bir analiz sunmaktadır. Hibrit savaşla ilgili literatürün büyük çoğunluğu da ana tezlerini Hoffman'ın yaklaşımını destekleyecek veya onunla çelişecek şekilde oluşturmuştur. Bu kapsamda, takip eden yıllarda başta ABD, İngiltere ve Avustralya olmak üzere Batı askeri düşüncesindeki birçok uzman hibrit savaş tanımını bir adım daha ileri taşımıştır. Bu isimlerden biri olan David Kilcullen'a göre 21. yüzyılda ortaya çıkan yeni aktörler, yeni teknolojiler ve değişen savaş yöntemleri savaşın doğasındaki değişikliği hızlandırmış ve hibrit savaşları ortaya çıkarmıştır. Bu yönüyle hibrit savaşlar, gerek hükümetlerin gerekse hükümet dışı aktörlerin şiddet kullanımından kaçınarak veya şiddet kullanarak politik etki yaratmak amacıyla başvurduğu askeri ve askeri olmayan yöntemlerin bir kombinasyonunu temsil etmektedir (Kilcullen, 2008: 4).

Batı askeri düşüncesinin temsilcileri arasında bulunan diğer iki isim Timothy McCulloh ve Richard Johnson ise ortaya koydukları çalışmayla hibrit savaşın hem kavramsal gelişimine hem de savaş sahasındaki kullanımına ilişkin yeni çıkarımlarda bulunmaktadır. Hibrit savaşın pratikteki uygulamalarının 21.yüzyıla özgü yeni bir durum olmadığına ve tarihsel bir arka planı olduğuna dikkat çeken McCulloh ve Johnson İkinci Dünya Savaşı, Vietnam Savaşı, Körfez Savaşı ve diğer birçok tarihsel olayda hibrit savaş uygulamalarının bulunduğu altını çizmektedir. Buna göre, hibrit savaşların karakteristiği coğrafya, sosyo-kültürel koşullar, ideolojik kaygılar ve tarihsel konjonktüre göre değişiklik göstermektedir. Rakibe karşı yalnızca fiziksel değil aynı zamanda psikolojik yıpratma tekniğine dayanan hibrit savaşlar konvansiyonel ve konvansiyonel olmayan araçların savaş sahasında eş zamanlı kullanımına dayanmaktadır (McCulloh & Johnson, 2013: 16-17).

Hibrit savaşın ortaya çıkışını hızlandıran nedenlerden bir diğeri şüphesiz ki küreselleşmenin dünya politikasına hızla yayılma sürecidir. Küreselleşmenin neden olduğu karşılıklı bağımlılık, etkileşim ve serbest ticaret gibi dinamikler güvenlik tehditlerine giderek daha fazla hibrit görünüm kazandırarak devletlerin ve devlet dışı aktörlerin hibrit savaş yöntemlerine başvurmasını kolaylaştırmaktadır. Küreselleşme ve hibrit savaş arasındaki nedenselliğe vurgu yapan Jeffrey Cowan'a göre küreselleşme sonucu liberal finans sisteminin dünya politikasında baskın konuma yerleşmesi, bilgi ağının genişlemesi ve teknolojik gelişmelerin hız kazanması devlet dışı aktörlerin konvansiyonel askeri kapasitelere ve kitle imha silahlarına erişimini büyük ölçüde kolaylaştırmıştır. Bilgi paylaşımının artması neticesinde söz konusu aktörlerin bu silahların üretimini sağlayabilecek teknik bilgi ve ekipmana kolaylıkla ulaşabilmesi ise hibrit savaşın ortaya çıkışını daha fazla hızlandırmıştır (Cowan, 2009: 9-11). Öte yandan, hibrit savaşın ahlaki ve bilişsel yönüne dikkat çeken Daniel Lasica ise kriminal ve terör faaliyetlerini de hibrit savaşların bir parçası olarak yorumlanmaktadır. Bu özelliğiyle hibrit savaşları meşru bir eylem olarak görmekten kaçınan bu yaklaşım söz konusu savaş biçimini yalnızca bir strateji değil aynı zamanda bir taktik şeklinde betimlemektedir. Bu özelliğiyle hibrit savaşlar geleneksel savaşların aksine savaş sahasında çok daha hızlı ve beklenmedik bir etki yaratabilme potansiyelini ortaya koymaktadır (Lasica, 2009: 3).

Rusya'nın 2014 yılında Kırım'ı ilhakının ardından hibrit savaş konusu yalnızca akademik tartışmalarla sınırlı kalmamış ve bu süreç itibarıyla çok sayıda uluslararası örgüt, hükümet ve düşünce kuruluşu da kavrama ilişkin yeni tanımlamalar ortaya koymuştur. Örneğin, NATO Rusya'nın yeni dönemde savaş sahasındaki uygulamalarını hibrit tehditler şeklinde sınıflandıran ilk aktörlerden biri olma özelliğini taşımaktadır (NATO, 2010, s.10). NATO tarafından hibrit savaş, açık ve gizli askeri aktörlerle birlikte paramiliter ve sivil unsurların entegre bir biçimde kullanıldığı bir savaş durumu olarak tanımlanmıştır (NATO, 2024). NATO'ya göre hibrit savaşlar uluslararası hukuk ve normların ihlal edildiği bir durum olma özelliğini taşımakta ve siyasi aktörlerin ideolojik mesaj vermek amacıyla savaş alanında kullandığı bir yöntem olarak yorumlanmaktadır (Lasconjarías & Larsen, 2015: 3; Reisinger & Golts, 2014: 1-3). Aynı şekilde Avrupa Birliği Savunma ve Uzay Sanayii, Amerikan Savunma Bakanlığı ya da Uluslararası Stratejik Araştırma Enstitüsü gibi otoriter kurumlar da hibrit savaşa ilişkin NATO'yla paralellik gösteren yaklaşımlar ortaya koymuştur (European Commission Defence Industry and Space, 2024; Military Balance, 2015: 5-8; The US Department of Defense, 2010: 8).

21.yüzyılda hibrit savaş üzerine yürütülen siyasi ve akademik tartışmaların yoğunlaşmasının nedeni şüphesiz ki Rusya'nın savaş sahasındaki uygulamalarının ve savaşın dönüşen paradigmasına yönelik doktriner yaklaşımlarının hızlı bir değişim sürecine girmesidir. Nitekim 21.yüzyıla girerken Rusya, savaşı yalnızca askeri güç parametreleri çerçevesinde değerlendirmekten uzaklaşmış ve savaş tanımında değişikliğe giderek kültürel, politik, ekonomik ve propaganda enstrümanlarının bir arada kullanıldığı bir durum olarak değerlendirmeye başlamıştır. Ancak burada vurgulanması gereken asıl husus Rusya'nın hibrit savaş kavramına, bu kavramın Batılı devletler tarafından üretildiği düşüncesiyle

mesafeli durmasıdır. Nitekim Rusya'nın hibrit savaş kullanımını yerine “Yeni Nesil Savaş” ve “Doğrusal Olmayan Savaş” gibi kavramları tercih ettiği gözlemlenmektedir (Wither, 2016: 80).

Hibrit savaş tartışmaları özelinde Rusya'nın ilk kapsamlı yeni nesil savaş tanımlaması Rus General Valery Gerasimov tarafından yapılmıştır. Gerasimov Doktrini olarak isimlendirilen ve Batı askeri düşüncesindeki hibrit savaş kavramsallaştırmalarıyla benzerlik taşıyan bu yaklaşım salt konvansiyonel askeri gücün desteğiyle beraber politik, ekonomik ve diğer askeri olmayan araçların birbirleriyle entegre biçimde çatışma ve savaş ortamında kullanılmasını ifade etmektedir. Bu yönüyle, askeri ve askeri olmayan araçların bir arada ve eş zamanlı kullanımını yeni nesil savaş metodu olarak belirleyen Gerasimov Doktrini'ne göre yeni nesil savaşların asıl amacı düşman üzerinde en az askeri güç fakat çok sayıda araç kullanarak politik hedefe ulaşmaktır (Fridman, 2019: 72-73). Her ne kadar Gerasimov Doktrini Rusya'nın resmî bir askeri stratejisi olmasa da geleceğe ilişkin bir savaş projeksiyonu ortaya koyması nedeniyle Rusya'nın hibrit savaş yaklaşımını anlamlandırmada önemli bir yere sahiptir (Kabernik, 2019: 59).

Gerasimov Doktrini yeni nesil savaş çerçevesinde öne çıkardığı birçok metodun geleneksel savaş yürütme biçimlerinden ayrıştığı görüşüne sahiptir. Diğer bir deyişle, Gerasimov Doktrini'nde yeni nesil savaşın askeri olmayan bileşenleri stratejik hedefe ulaşmak için askeri araçlardan daha etkili ve başarılı bir yöntem olarak gösterilmektedir. Bunun nedeni yeni nesil savaşın toplumsal kargaşa yaratarak ve açıkça şiddet kullanmadan düşmanın savaşma potansiyelini azaltmasıdır (Wither, 2016: 81).

Hibrit savaş tartışmaları ekseninde Rusya'nın yeni nesil savaş tanımlamasını yalnızca Gerasimov Doktrini ile sınırlandırmak doğru olmayacaktır. Rus Albay Sergey Chekinov ve Yarbay Sergey Bogdanov yeni nesil savaş tanımlamasında Gerasimov Doktrini'nde olduğu gibi diplomatik, finansal, ekonomik ve siber araçların yeni nesil savaş anlayışının ayrılmaz parçalarını temsil ettiğini ileri sürmektedir. Diğer yaklaşımlarla kıyaslandığında, Chekinov ve Bogdanov'un yeni nesil savaş tanımlamasında iletişim teknolojileri, bilgi savaşı ve psikolojik savaş modern dönemde zafere ulaşmada başvurulan en önemli metotlar olarak gösterilmektedir (Chekinov & Bogdanov, 2013: 12-20; Fridman, 2018: 163-165). Bütün bu yönleriyle Rusya'nın bakış açısında hibrit savaşın nihai hedefi ekonomi, ideoloji, finans ve politika gibi geniş yelpazedeki metotların bir arada kullanılarak rakibin sosyo-kültürel ve toplumsal bütünlüğünde bir çöküş yaratmaktadır (Mumford ve Carlucci, 2023: 197).

Hibrit savaş kavramı özellikle Batılı devletler ve Rusya'da giderek önem kazanmasına rağmen dördüncü nesil savaş, birleşik savaş, asimetrik savaş, düşük yoğunluklu çatışma, gri alan operasyonları, refleksif kontrol/algı yönetimi ve altıncı nesil savaş gibi diğer kavramlar da literatürdeki birçok çalışmada hibrit savaş ile yakın anlamda kullanılmaktadır (Bērziņš, 2020: 359-370; Huber, 2002; Lind vd., 1989: 22-26; Najžer, 2020: 35). Ancak, hibrit savaş kavramının siyaset, askeri ve uluslararası medya gibi mecralarda kazandığı popülariteye karşı son yıllarda kavrama yöneltilen eleştirilerin sayısı da kayda değer ölçüde artmıştır. Bu eleştiriler temel olarak hibrit savaşın 21.yüzyıla özgü yeni bir durum olmadığı, hibrit savaş

tanımlamalarının muğlak olduğu ve kavramın stratejik doğasının tartışmalı olduğu yönündedir (Murray & Mansoor, 2012). Hibrit savaşın yeni bir durum olmadığını ileri süren Peter Mansoor (2012) ve Max Boot (2015: 11-12) gibi uzmanlar Antik dönemlere kadar dayandırılabilir uzun tarihsel süreç boyunca hibrit savaş örneklerine savaş sahasında rastlandığı tezini ileri sürmektedir (Murray, 2012: 289-290). Benzer şekilde, Napolyon Savaşları, Birinci Dünya Savaşı ve İkinci Dünya Savaşı gibi tarih sahnesindeki birçok konvansiyonel savaşta çok sayıda konvansiyonel olmayan savaş taktiğine başvurulduğu hibrit savaş tanımlamalarına yöneltilen eleştirilerden bir diğeridir (Johnson, 2017: 141-142).

Kavrama yöneltilen bütün bu eleştirilere rağmen günümüzde küreselleşmenin dünya politikasına hızla yayılması, son teknolojilerle donatılmış silah sistemlerinin savaş sahasında kullanımının yaygınlaşması ve aynı şekilde, otonom sistem, yapay zeka ve kuantum gibi yeni teknolojilerin ortaya çıkışı savaşın icra ediliş biçimindeki değişikliği somutlaştırarak hibrit savaşı güvenlik çalışmaları alanında oldukça önemli bir olguya dönüştürmektedir. Nitekim hibrit savaşın halihazırda devletlerin stratejik ve doktriner yaklaşımlarda net bir değişiklik yarattığı ve modern güvenlik yaklaşımlarında yeni bir sayfa açtığı aşikardır. Öyle ki, özellikle ABD, Çin ve Rusya gibi büyük güçlerle beraber diğer birçok devlet hibrit savaş yöntemleri üzerine her geçen gün daha fazla odaklanmakta ve bu konuyu ulusal güvenlik gündeminin öncelikleri arasına yerleştirmektedir.

2. SINIRSIZ SAVAŞ TEORİSİ

İki Çinli askeri stratejist Qiao Liang ve Wang Xiangsui tarafından ortaya atılan sınırsız savaş teorisi Çin'in hibrit savaş yaklaşımına ışık tutan önemli bir yaklaşım olma özelliğini taşımaktadır. Tıpkı Batı ve Rus merkezli yaklaşımlarda olduğu gibi sınırsız savaş teorisi de çatışma ve savaş durumunu yalnızca fiziksel ve müstakil ortamda yürütülen askeri bir durum olarak tanımlamaktan kaçınmaktadır. Bu teoriye göre, savaşın doğası politika, diplomasi, ekonomi, kültür, çevre, bilgi ağı ve çok sayıda diğer faktörün dahil olduğu ve tüm bunların da savaş sahasında aktif bir biçimde kullanıldığı bir alana doğru evrilmiştir. Bu anlamda, geleneksel savaş tanımlamasının tüm sınırlarını aşan ve meşru zeminden uzaklaşan sınırsız savaş, düşman karşısında üstünlük sağlayabilmek için silahlı kuvvetlerin yanında askeri olmayan aktörlerin, ölümcül silahların ve ölümcül olmayan tüm yöntemlerin bir arada kullanılması anlamı taşımaktadır (Liang & Xiangsui, 1999: 7).

Sınırsız savaş teorisine göre hibrit yapıdaki savaşların ortaya çıkmasındaki en temel etken modern teknolojik ilerlemelerdir. Modern çatışmalarda gelişmiş teknolojilerin bir sentez haline getirilmesi ve bu teknolojilerin bir araya getirilerek eş zamanlı kullanılması savaşın karakteristiği ve doğası üzerinde köklü değişimlere neden olmaktadır. Söz konusu teknolojik ilerlemeler silah teknolojilerinin yapısında bir devrim yaratmakta ve özellikle elektronik savaş, yüksek teknoloji savaşı ya da bilgi savaşı gibi eylemlerin yaygınlaşmasına ortam hazırlamaktadır. Böylelikle son teknolojilerle donatılan ve yeni konsept silah olarak isimlendirilen savaş araçlarının kullanımına devletler ve devlet dışı aktörler tarafından daha fazla öncelik tanınmaktadır. Elektronik silah sistemleri, bilgisayar sistemli silahlar, otonom sistemler ve yapay zeka destekli silah sistemleri gibi araçlardan oluşan yeni konsept

silahların en temel özelliği yüksek oranda fiziksel zarar yaratmaktan çok düşman üzerinde psikolojik baskı, korku ve panik yaratarak düşmanın savaşıma gücünü azaltmasıdır. Dolayısıyla bu silahlarla hedeflenen asıl motivasyon düşman üzerinde yalnızca maddi ya da fiziksel değil aynı zamanda psikolojik kayıplara neden olmaktır (Liang & Xiangsui, 1999: 20-28).

Sınırsız savaş teorisine göre teknolojik gelişmeler savaşın nedenleri üzerinde ve savaşın icra edildiği alanlarda da radikal bir değişim dinamiğini ortaya koymaktadır. Buna göre, modern teknolojik gelişmeler özellikle savaş alanındaki belirsizliği artırarak geleneksel savaş sahasını uzay, internet, elektronik ortam ve bilişsel alan gibi fiziksel olmayan ve neredeyse sonsuz olarak tanımlanabilecek bir alana doğru genişletmektedir. Bu nedenle sınırsız savaş teorisi savaş alanını ölümcüllüğün öncelikli olduğu bir mecradan daha çok “genişletilmiş bir alan” olarak tanımlamayı tercih etmektedir. Ancak bu durum geleneksel savaş alanının tamamen yok olduğu anlamına gelmemekte, tersine geleneksel ve yeni savaş alanları birbirleriyle örtüşen, kesişen ve birbirlerini tamamlayan alanlara dönüşmektedir (Liang & Xiangsui, 1999: 40-43).

Sınırsız savaş teorisi için savaş sahasındaki değişimin yansımaları savaşan aktörler üzerine de sirayet etmektedir. Önceki dönemlerin aksine hibrit savaş ortamında savaşlar yalnızca profesyonel askerlerle yürütülen bir eylem olmaktan çıkmış ve profesyonel askerlerin yanına çok sayıda aktörün de dahil olduğu bir alana dönüşmüştür. Buna göre, bilgisayar korsanı (hacker), yazılım mühendisi, borsa spekülâtörü, medya patronu veya bir köşe yazarı da dahil olmak üzere çok sayıda aktör savaşın seyrini değiştirebilecek bir görünüm kazanmıştır. Bu aktörlerin dışında terör örgütleri ve diğer devlet dışı aktörlerin savaşan aktörler arasına yerleşmesi savaş ortamında güvenlik tehditlerinin nereden gelebileceğine yönelik tahminleri daha da zorlaştırarak sınırsız savaş ortamında profesyonel ordulara karşı en büyük meydan okumalardan birine dönüşmüştür (Liang & Xiangsui, 1999: 47-48).

Savaş sahası ve savaşan aktörlere ilişkin bu değişim durumu sınırsız savaş teorisine göre “Askeri Olmayan Savaş Operasyonları” isminde yeni bir durumu ortaya çıkarmıştır. Bunun sonucunda ticaret savaşı, finansal savaş, ekolojik savaş, organize suç savaşı, kaynak savaşı, kültürel savaş, istihbarat savaşı ve ideolojik savaş gibi sayısız savaş biçimi ortaya çıkmıştır. Daha da önemlisi, hibrit savaş ortamında tüm bu savaş biçimleri devletler ve devlet dışı aktörlerin kendi arasında veya birbirlerine karşı tek başına yürütülebildiği gibi tamamı eş zamanlı olarak tek bir aktör tarafından aynı anda kullanılabilir bir hal almıştır (Liang & Xiangsui, 1999: 52-55). Savaşın bu şekliyle giderek geniş bir alana doğru yayılım göstermesi ise savaş metotları ve düşman tarafından gelebilecek tehdiye karşı alınabilecek tedbirler için yeni bir gündemi ortaya çıkarmıştır. Diğer bir ifadeyle, savaş sahasında askeri ve askeri olmayan araç ve metotların tamamının kombine edilerek bir arada kullanılması bir zorunluluk halini almıştır (Liang & Xiangsui, 1999: 119). Çünkü sınırsız savaş teorisinde herhangi bir savaşta başvurulabilecek ve her durumda işlerlik sağlayabilecek tek bir metottan bahsetmek mümkün değildir. Burada üzerinde durulan asıl husus geleneksel savaş sahasında bilinen tüm teknik, bilimsel ve psikolojik sınırların aşılması gerekliliğidir.

Dolayısıyla modern dönem hibrit savaşlarda düşman karşısında başarıya ulaşmak için savaşlar “sınırların ötesinde” ilkesiyle yürütülmelidir.

Örneğin, bir devlet herhangi bir ulusal güvenlik tehdidiyle karşı karşıya kaldığında tehdiye karşı yalnızca askeri araçlarla yanıt vermek yerine fiziksel ve fiziksel olmayan bütün savaş alanları kombine edebilmeli ve savaşan aktör bu alanlarda kontrol sağlayabileceği gücü elinde bulundurmalıdır. Çünkü sınırsız savaşta, tıpkı askeri alan gibi politika, ekonomi, diplomasi ve teknoloji gibi her bir parametre doğal savaş alanlarından birine dönüşmüştür (Liang & Xiangsui, 1999: 192). Aynı şekilde, hibrit savaşta tüm savaş araçlarının harmanlanarak bir arada kullanılması ayrıca önem arz etmektedir. Bu kapsamda, ekonomi, diplomasi, teknoloji ve kültür birer savaş alanı olduğu gibi aynı zamanda birer savaş aracı olarak da kullanılmaktadır. Örneğin, strateji, taktik, caydırıcılık, ittifak sistemleri, güç kullanımı ya da silah ambargoları askeri savaş araçlarının birer örneğini yansıtmaktadır. Ancak ticari yaptırımlar, ekonomik yardımlar, medya propagandası, diplomatik girişimler ve uluslararası kurumlar aracılığıyla ulus ötesi kural ve normların oluşturulması da tıpkı askeri araçlar gibi birer savaş aracı olarak kullanılır hale gelmektedir (Liang & Xiangsui, 1999: 192).

3. ÜÇ SAVAŞ STRATEJİSİ

Sınırsız savaş teorisinin yanı sıra, Çin Komünist Partisi tarafından resmi olarak ilan edilen “Üç Savaş Stratejisi” Çin'in hibrit savaş yaklaşımının bir diğer parçasını oluşturmaktadır. Üç savaş stratejisine göre modern dönemdeki savaşlarda askeri olmayan araçlar askeri operasyonların etkinliğinin artmasına giderek daha fazla yardımcı olmaktadır. Daha da önemlisi, askeri olmayan yöntemlerin doğru şekil ve zamanda kullanılması ve bu kabiliyetlerin güçlendirilmesi askeri operasyonların başarısını en üst seviyeye çıkaran yeni bir durum yaratmaktadır (Insisa, 2023: 168). Son dönem Çin askeri strateji belgeleri de üç savaş stratejisi çerçevesinde savaş dışı askeri operasyonları daha fazla stratejik fayda sağlayan, daha düşük maliyetli ve daha esnek bir yöntem olarak tanımlamaktadır (Science of Campaign, 2006; The Science of Military Strategy, 2020: 309). Bu kapsamda, Çin tarafından yayınlanan otoriter kaynaklar arasında yer alan Askeri Strateji Bilimi (The Science of Military Strategy) ve Askeri Harekat Bilimi (Science of Campaigns) belgeleri “Askeri Olmayan Savaş Operasyonları” ve “Yarı Askeri Savaş Operasyonları” isimli tanımlamalarla üç savaş stratejisinin kapsamını sınırsız savaş teorisiyle benzerlik gösterecek şekilde genişletmektedir (Fravel, 2016: 2).

Üç savaş stratejisi psikolojik savaş, kamuoyu savaşı ve hukuki savaş olmak üzere üç ayrı savaş yürütme biçiminden meydana gelmektedir. Her üç savaş biçiminin birbirlerinden bağımsız rol ve görevleri bulunmasına rağmen bunlar aynı zamanda birbirlerini tamamlayan savaş biçimleri olarak değerlendirilmektedir. Bu kapsamda, üç savaş stratejisinde psikolojik savaş, psikolojik ve bilişsel yöntemlerle düşmanın askeri gücünü caydırarak, onu şoka uğratarak ve moralini bozarak düşmanın savaş operasyonlarını yürütme yeteneğini ve direnme gücünü zayıflatmayı amaçlayan bir savaş yöntemidir. Medya araçlarıyla propaganda yürütülmesi ya da askeri tatbikatlar ile göz dağı verme, stratejik duruş gösterme

ve gelişmiş silahların sergilenmesi gibi yöntemler psikolojik savaşın birer parçasını oluşturmaktadır. Psikolojik savaş ayrıca zorlama, aldatma, kışkırtma ve kafa karışıklığı yaratma gibi yöntemlerle düşmanı yanıltmayı ve düşmanın karar alım sürecini etkilemeyi amaçlamaktadır (Lee, 2014: 203). Aynı şekilde, diplomatik baskı, yanlış anlatı ve doğruluğu bulunmayan söylentilerin yayılması üç savaş stratejisinde psikolojik savaş aracı olarak kullanılan yöntemler arasındadır (Lee, 2014: 203).

Üç savaş stratejisine göre psikolojik savaş araçlarının ekonomik, diplomatik, politik ve hukuki araçlarla bir arada kullanılması askeri caydırıcılığa katkı sunmaktadır. Nitekim bu yaklaşımda askeri ve ekonomik güç psikolojik savaşın temel dayanağını oluşturmaktadır (The Science of Military Strategy, 2013: 160). Farklı bir ifadeyle, askeri ve ekonomik gücü yeterli olmayan bir aktörün psikolojik savaş yetenekleri de sınırlı düzeyde kalmaktadır (Science of Military Campaigns, 2006: 224). Öte yandan, psikolojik savaş yöntemlerinin doğru zamanlı ve etkili bir biçimde devreye sokulabilmesi için tüm bilgi kaynakları ve medya aktif bir şekilde kullanılmalı ve bu yöntemle karşı taraf üzerinde psikolojik saldırı ve savunma kabiliyeti devreye sokulmalıdır. Kamuoyu seviyesinde yürütülen duygu aktarımı, etkili iletişim, yerel güçlerle işbirliği, caydırıcı propaganda, ideolojik düşüncüyü toplumsal düzeyde konsolide etme, ülke içinde politik eğitimi güçlendirme ve savaş alanında psikolojik avantajı sağlama gibi yöntemler psikolojik savaşın birer parçasını oluşturmaktadır (The Science of Military Strategy, 2020: 311).

Üç savaş stratejisinin diğer bir bileşeni olan kamuoyu savaşı askeri operasyonlara katkı sunmak amacıyla yürütülen bir savaş biçimidir (The US Department of Defense, 2011: 26). Ulusal ve uluslararası kamuoyu üzerinde etki yaratmayı amaçlayan bu savaş biçiminin temel motivasyonu kamuoyunu kontrol altında tutarak rakibin moralini bozmak, karşılaşılan krizi kendi lehine çevirmek ve stratejik hedeflere saldırılar düzenlemektir (Kania, 2016: 12-13). Medya araçları ve bilgi kaynaklarının kapsamlı kullanımı yoluyla kamuoyunun zamanında ve uygun bir şekilde oluşturulması üç savaş stratejisinde kamuoyu savaşının temel prensibini yansıtmaktadır (Xiaobo, 2023). Bu anlamda kamuoyu savaşı siber savaş, elektronik savaş, psikolojik savaş ve kamuoyu manipülasyonunun birleşiminden oluşan bir bilişsel etki aracıdır (Tung, 2019: 40).

Kamuoyunu yakından ilgilendiren ve ordunun imajını olumlu yönde şekillendiren konularda toplumsal konsensüsün inşa edilmesi üç savaş stratejisi çerçevesinde kamuoyu savaşının asıl hedefi olarak gösterilebilir. Bu hedef doğrultusunda bir devletin ulusal ve uluslararası alanda takip ettiği politikaları kamuoyuna eksiksiz bir biçimde aktarması gerekmektedir. Kamuoyunun oluşturulması için ulusal medya kanallarıyla yakın işbirliği kurmak, ulusal güvenliğe zarar verebilecek bilgilerin yayılmasını engellemek, geniş çaplı propaganda ve ajitasyon kampanyası yürütmek kamuoyu savaşında başvurulan yöntemler arasındadır (The Science of Military Strategy, 2020: 310). Öte yandan, kamuoyu savaşında avantaj elde etmek için herhangi bir konu hakkında bilgiyi ilk yayan taraf olmak ve yayılan bilgi doğrultusunda kamuoyunu etkili bir biçimde yönlendirmek veya kamuoyunu aldatma ve taktiksel saptırma gibi yöntemler bu savaşın yürütülme sürecinde oldukça kritik bir önem arz etmektedir (Science of Military Campaigns, 2006: 380). Geleneksel ve yeni medya

araçlarının tamamı kamuoyu savaşında kullanılan araçlardır. Ancak üç savaş stratejisine göre uluslararası örgütler, sivil kuruluşlar ve akademik toplantılar gibi çok sayıda mecra da kamuoyu savaşının yürütüldüğü kanallar arasındadır (Lee, 2014: 203).

Çin'in üç savaş stratejisinin son bileşeni ise hukuki savaştır. Bu savaş biçimi diğer aktörlere karşı hukuki üstünlüğü elde etmek amacıyla bir devletin uluslararası ve iç hukuku bir savaş aracı olarak kendi lehine kullanması anlamı taşımaktadır. Düşmanın hukuki yollarla operasyonel faaliyetlerini sınırlandırmak için başvurulmuş bir yöntem olan hukuki savaş bir devletin yürüttüğü askeri eylemlere uluslararası destek oluşturmaya ve askeri eylemlerin küresel siyasetteki yansımalarını yönetmeye yardımcı olmaktadır. Bu çerçevede, hukuki savaş icra edilirken yüksek seviyedeki siyasi kurumlar askeri operasyonlarda hukuki güçlerini örgütlemekte, askeri olmayan operasyonların karar alım sürecine hukuki tavsiyelerde bulunmakta ve askeri operasyonlara gerek ulusal gerekse uluslararası mecralarda hukuki meşruiyet zemini oluşturmaktadır. Bununla beraber, askeri operasyonların hukuki altyapısını kamuoyuna aktarmak ve düşman birliklerinin hukuk dışı eylemlerini ortaya çıkarmak da üç savaş stratejisinde ve hukuki savaş çerçevesinde başvurulmuş yöntemler arasındadır (The Science of Military Strategy, 2020: 310).

Çin'in üç savaş stratejisine göre hukuki savaşa büyük oranda fiziki savaş durumu ortaya çıkmadan önce iç ve uluslararası kamuoyunu etkilemek için başvurulmaktadır. Bu anlayış çizgisinde önleyici bir doğası bulunan hukuki savaş karşı taraf üzerinde zayıflatıcı bir etki yaratırken aynı zamanda politik hedefe ulaşmak için bütün hukuk sistemini kendi lehine kullanmak anlamına gelmektedir. Bu yönüyle hukuki savaş küresel siyaset sahnesindeki politik ve askeri eylemlere meşru zemin oluşturan bir yöntem olarak değerlendirilmeye değer olmayacaktır (Cheng, 2012: 2).

Kamuoyu savaşı, psikolojik savaş ve hukuki savaştan oluşan üç savaş stratejisi Çin'in modern dönemde hibrit savaşa olan yaklaşımını açıklamanın temel bir aracı haline dönüşmüştür. Nitekim Xi Jinping döneminin başlamasıyla gerek Çin Komünist Partisi gerekse Çin ordusu PLA bahse konu savaş yürütme biçimini siyasi ve askeri stratejisinin ana bileşenlerinden biri haline getirmiştir. Bu yönüyle üç savaş stratejisi gerek askeri gerekse askeri olmayan savaş operasyonlarını bir potada eritmesi nedeniyle karakteristik bir özellik taşımakta ve yalnızca stratejik seviyede değil aynı zamanda operasyonel ve taktik seviyede de önem arz etmektedir. Öte yandan, üç savaş stratejisindeki her üç savaş yürütme biçimi birbirilerine bağımlı ve tamamlayıcı nitelik taşıırken, bu stratejinin amacı daha çok düşmana karşı savaştan üstün gelmek ya da savaş ortamında savaş dışı operasyonların desteğiyle belirlenen hedefe ulaşmak olarak değerlendirilebilir. Bu özelliğiyle üç savaş stratejisinin entelektüel altyapısının Çinli askeri stratejist Sun Tzu'nun "Savaştan Kazan" düşüncesiyle uyum içerisinde olduğu da belirtilebilir. Bununla birlikte, üç savaş stratejisini özellikle Batılı ve Rus hibrit savaş yaklaşımlarından ayıran önemli diğer bir özelliği yalnızca sıcak bir savaş ortamında uygulanmayan, tersine barış zamanında da aktif bir biçimde başvurulmuş bir yöntem olmasıdır. Dolayısıyla üç savaş stratejisinin savaş ve barış arasındaki sınırların net olmadığı, savaşan aktörlerin ve savaş araçlarının giderek çeşitlendiği ve fiziksel zarardan çok psikolojik ve bilişsel etki yaratma amacı taşıyan bir

yöntem olduğu net bir biçimde görülmektedir. Bu özellikleriyle üç savaş stratejisinin Çin'in mevcut dış politika davranışı, ulusal güvenlik anlayışı ve büyük stratejisinde kendine giderek daha fazla yer bulduğu ve yine Çin'in stratejik kültürü ve düşüncesinde aşamalı olarak merkezi bir konum edindiği de göz ardı edilmemelidir. Öyle ki, üç savaş stratejisindeki tüm savaş yürütme biçimlerinin Çin'in hem küresel hem de bölgesel dış politika hedef ve eylemleriyle uyumlu olduğu açıkça görülmektedir.

4. SINIRSIZ SAVAŞ TEORİSİ VE ÜÇ SAVAŞ STRATEJİSİ KAPSAMINDA ÇİN'İN TAYVAN'A YÖNELİK HİBRİT STRATEJİLERİ

Sınırsız savaş teorisi ve üç savaş stratejisi Çin'in hibrit savaşa yönelik yaklaşımının temel teorik dayanağını oluşturmaktadır. Açıkça görüleceği üzere her iki yaklaşım da savaş olgusunu geleneksel tanımından oldukça uzaklaştırmakta ve hibrit savaşı askeri, politik ve ekonomik araçların bir arada kullanıldığı ve geleneksel çatışma biçiminden ayrılan bir durum olarak yorumlamaktadır. Bu çerçevede, Çin'in hibrit yaklaşımları özelinde sınırsız savaş teorisi ve üç savaş stratejisinin en net gözlemlendiği vakalardan birisi Tayvan'dır. Çin her iki yaklaşımın öngördüğü şekilde Tayvan'a karşı hem askeri ve hem askeri olmayan araçlarının kullanımına eş zamanlı olarak başvurmaktadır. Askeri araçların kullanımı hususunda Çin Tayvan Boğazı çevresinde deniz ve hava kuvvetleri yoluyla askeri varlığını ve baskısını yoğunlaştırmaktadır. Diğer taraftan Tayvan'a karşı askeri olmayan araçların kullanımına da başvuran Çin teknolojik, psikolojik, ekonomik ve hukuki araçlarını da aktif bir biçimde kullanmaktan imtina etmemektedir.

Tayvan konusu Çin'in temel ulusal çıkarlarının en önemli parçalarından birini teşkil etmekte ve Çin, Tayvan'ı kendi topraklarının ayrılmaz bir parçası olarak tanımlamaktadır. Çin'in ulusal güvenlik belgelerinin neredeyse tamamında açıkça belirtildiği üzere Tayvan ile yeniden birleşme (Reunification) Çin'in nihai hedefleri arasında bulunmaktadır. Yine bu belgelerde net bir biçimde altı çizildiği gibi "Çin ulusunun yeniden canlanması" ve "Çin rüyasının gerçeğe dönüşmesi" hedefleri için Tayvan vazgeçilmez bir bölge olarak tanımlanmaktadır. Tayvan meselesine olan yaklaşımında "Tek Çin" politikası ile hareket eden Çin'in buradaki en temel motivasyonu Tayvan ile olan siyasi bağın "Tek Devlet, İki Sistem" yaklaşımı üzerine inşa edilmesidir. Bu kapsamda, Çin'in Tayvan ile birleşmesi amacına tarihi bir misyon anlayışı yüklenmekte ve bu amaç doğrultusunda Tayvan Çin'in ulusal güvenlik gündeminde belirlenen önceliklerin en üst sıralarına yerleştirilmektedir (China Defense White Paper, 2019).

Tüm bu nedenler doğrultusunda, Çin'in Tayvan'a karşı uyguladığı hibrit stratejilerindeki temel motivasyon Tayvan ile yeniden birleşme sürecinin kesintisiz devam ettirilmesi ve Tayvan'ın Çin'den bağımsız bir biçimde hareket etmesini engellemek olarak değerlendirilebilir. Her ne kadar Çin'in Tayvan konusundaki bu politik yaklaşımı uzun yıllara dayansa da özellikle 2013 yılında Devlet Başkanı seçilen Xi Jinping ile beraber Çin Tayvan konusunda çok daha sıkı bir politika izlemeye başlamış ve bu dönem itibarıyla Çin'in sınırsız savaş ve üç savaş stratejisi üzerine inşa ettiği yaklaşımları daha gözlemlenebilir hale gelmiştir. Dahası, Xi Jinping yönetimi ordu hiyerarşisi içerisinde

Stratejik Destek Kuvveti adıyla yeni bir departman oluşturarak bilgi operasyonları konsepti altında istihbarat, siber, elektronik ve psikolojik savaş görevlerinin yürütüldüğü operasyonları ilk kez kurumsal bir yapıya sokmuştur. Bu kuvvet Çin'in askeri operasyonlarıyla koordineli hareket ederek söz konusu operasyonlara askeri olmayan araçlarla beraber katkı sunma görevi üstlenmiş ve özellikle Tayvan'a karşı başvurulmuş hibrit stratejileri çok daha etkili hale getirmiştir (Costello & McReynolds, 2018: 2-3)

Çin'in Tayvan Boğazı'nda aşamalı olarak askeri varlığını artırması ve burada düzenli olarak yürüttüğü askeri tatbikatlar sınırsız savaş ve üç savaş stratejisinin bir parçasını oluşturmaktadır. Nitekim her iki yaklaşım da geleneksel askeri gücün ve askeri araçların kullanımını göz ardı etmemekte, tersine askeri olmayan araçlarla birlikte konvansiyonel ordu kuvvetlerinin eş zamanlı kullanımını karşı tarafa üstünlük sağlamak için daha etkin bir yöntem olarak tanımlamaktadır. Dolayısıyla sınırsız savaş teorisi ve üç savaş stratejisinin öngördüğü gibi Çin Tayvan'a karşı üstün askeri kabiliyet ve yeteneklerini kullanmaktan imtina etmemektedir. Öyle ki, uzun yıllardır Tayvan karşısında geleneksel askeri yöntemlere başvuran Çin Xi Jinping yönetimiyle beraber Tayvan'a karşı askeri tatbikatlarının ölçeğini ve yoğunluğunu giderek artırmaktadır. Bu çerçevede Çin, ordu kuvvetlerine bağlı savaş uçağı ve savaş gemilerini belirli aralıklarla Tayvan Boğazı'nın orta hattından ve Tayvan'ın tek taraflı olarak ilan ettiği Hava Savunma Teşhis Bölgesi'nden (AIDZ) düzenli olarak geçirmektedir. Bölgede aralıklı olarak füze denemeleri de gerçekleştiren Çin aynı zamanda Tayvan açıklarına savaş araçlarına bir anlamda siperlik olması amacıyla insansız hava araçları, sivil uçaklar, hava balonları ve hidrografik araştırma gemilerini göndermektedir (Taiwan National Defense Report, 2023: 41). Çin ayrıca Tayvan Boğazı'nda radar, erken uyarı sistemi, bombardıman uçağı, karadan havaya füze, gemisavar seyir füzeleri gibi askeri araçlarını düzenli olarak konuşlandırmaktadır. Aynı şekilde, Tayvan Boğazı çevresinde uydu sistemleri ve insansız araçlarla yürütülen gözetleme ve istihbarat faaliyetleri Çin ordusunun bölgedeki yeni normal olarak tanımlanan bir duruma dönüşmüştür (Okada, 2021). Konvansiyonel kuvvetlerinin yanı sıra Çin nükleer füzelerinin bir kısmını da olası bir savaşta Tayvan'ı vuracak şekilde konuşlandırmıştır. Tüm bu yöntemlerle ve konvansiyonel kuvvetleriyle Tayvan Boğazı'nda askeri baskısını artıran Çin, Xi Jinping döneminde daha da somutlaşan ABD-Tayvan yakınlaşmasına cevaben askeri tatbikatlarının etkinliğini daha da yoğunlaştırmıştır.

Çin'in Tayvan'ın da coğrafi olarak konumlandığı Güney Çin Denizi üzerinde inşa ettiği yapay adalar sınırsız savaş ve üç savaş stratejisinin pratikteki bir diğer yansımasıdır. Söz konusu adaların araştırma ve kurtarma görevleri amacı taşıdığı vurgulanmasına rağmen bu adalar Güney Çin Denizi'ndeki diğer devletlerle beraber özellikle Tayvan ile olan siyasi ve askeri gerilimi giderek tırmandırmaktadır. Bunun temel nedenlerinden biri Çin'in bu adaları savaş uçağı, bombardıman uçağı, gemisavar füze, uçaksavar füze ve radar sistemleri ile aşamalı olarak silahlandırması ve bu yöntemle Tayvan üzerindeki askeri baskısını artırmasıdır (The Guardian, 2024). Bununla beraber, yapay adaların inşası Çin'in yalnızca askeri hedefleriyle uyum içerisinde değildir. Çin bahse konu adalar aracılığıyla Güney Çin Denizi'nde egemenlik sahasını giderek genişletmekte ve Tayvan'ın egemenlik iddia ettiği

bölgelerde siyasi ve hukuki ihtilafı derinleştirmektedir. Daha da önemlisi, Çin bu adaların silahlandırılmasının uluslararası hukukun kendisine verdiği bir hak olarak görmekte ve bu hukuki yaklaşım yoluyla buradaki askeri eylemlerini kendi bakış açısıyla meşru bir zemine dayandırmaktadır. Açıkça görüleceği üzere Çin bir taraftan yapay adaları askeri hedeflerini eyleme döktüğü bir araç olarak kullanırken, diğer taraftan söz konusu adalar Çin'in Tayvan üzerindeki siyasi, ekonomik ve hukuki baskısını da daha somut hale getirmektedir (Associated Press, 2024).

Tayvan üzerinde artan konvansiyonel askeri baskısının yanı sıra Çin burada yarı askeri ve askeri olmayan araçlarının kullanımını da giderek yaygınlaştırmaktadır. Öyle ki, tıpkı sınırsız savaş ve üç savaş stratejisinde vurgulandığı üzere askeri araçlarla mukayese edildiğinde askeri olmayan araçlar Çin tarafından Tayvan'a karşı çok daha sıklıkla kullanılır hale gelmiştir. Örneğin, 2021 yılında uygulamaya konulan "Sahil Güvenlik Yasası" isimli girişim Çin'in bölgesel eylemlerine hukuki dayanak oluşturan ve askeri olmayan operasyonlar arasında değerlendirilebilecek önemli bir örnektir. Bölgedeki diğer devletlerin uluslararası hukuk ihlali itirazına rağmen Çin, ilan ettiği "Sahil Güvenlik Yasası"nın uluslararası hukuk ilke ve teamüllerinin bütünüyle uyumlu olduğu iddiasında bulunmaktadır. Bu çerçevede, Çin uluslararası seviyede en büyük sahil güvenlik gücünü kurarak bunu bölgedeki birincil aktörüne dönüştürmüş durumdadır (Okada, 2021).

Öte yandan, bahse konu yasayla ilişkili olarak "Küçük Mavi Adamlar" olarak isimlendirilen ve sivil ve askeri güçlerden oluşan Deniz Milis Gücü Çin'in hibrit stratejileri bağlamında değerlendirilebilecek en önemli örneklerden bir diğeridir (Kennedy & Erickson, 2017). Çoğunlukla balıkçılık ve trol gemilerinden oluşan Deniz Milis Gücü aracılığıyla Çin, askeri deniz kuvvetlerinden ziyade Güney Çin Denizi'nde sivil ve yarı askeri güçlerini ön plana çıkaran bir politika takip ederek diğer devletlerin deniz kuvvetleriyle doğrudan karşı karşıya gelmekten ve potansiyel bir askeri krizi tırmandırmaktan kaçınmaktadır (Yoon & Wonhee, 2023: 95-96). Milis gücüyle Güney Çin Denizi üzerinde ekonomik faaliyetlere ağırlık veren Çin, bu aktörleriyle bölgede istihbarat ve gözetleme faaliyetlerini de sürdürmektedir. İleri elektronik ve askeri teknolojilerle donatılan milis gücü gemilerinin sivil personeline aynı zamanda parti ve silahlı kuvvetler tarafından politik ve askeri eğitim de sağlanmaktadır (Kraska & Monti, 2015).

Çin'in Tayvan yönelik hibrit yaklaşımlarının en belirgin örneklerinden bir diğeri hem sınırsız savaş teorisi ve hem üç savaş stratejisinin bir parçası olan hukuki savaştır. Askeri olmayan bir yöntem olarak gerek iç hukuku gerekse uluslararası hukuku Tayvan'a karşı bir araç olarak kullanan Çin, Tayvan'ın uluslararası arenada diplomatik olarak tanınmasını engellemekte ve uluslararası kuruluşlara egemen bir devlet olarak katılımının önüne geçmektedir. Bu amaç doğrultusunda Çin Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi üyeliğindeki veto gücünü kullanmaktan da imtina etmemekte ve uluslararası hukuku aynı zamanda diplomatik bir baskı aracına da dönüştürmektedir. Dolayısıyla mevcut şartlar altında Tayvan birçok uluslararası kuruluşta yalnızca gözlemci statüsünde bulunmakta olup Çin'in diplomatik ve siyasi girişimleri neticesinde herhangi üyelik sürecine dahil olamamaktadır. Söz konusu hukuki araçlar ve yoğun diplomatik baskı ile Çin, Tayvan'ın

muhtemel bir self-determinasyon hakkını kullanma potansiyelinin önüne geçmekte ve egemenlik tartışmaları çerçevesinde Tayvan'la yeniden birleşme sürecini engelleyebilecek bariyerleri ortadan kaldırmaktadır. Kaldı ki Çin, Tayvan'la ilişkilerinde diplomatik tanınırlık konusunu ve diğer hukuki meseleleri uluslararası hukuk mecrasına taşımaktan özellikle kaçınmakta ve Tayvan'ın bağımsızlığı konusunun uluslararası kamuoyunun gündemine yerleşmesine set çekmektedir. Dolayısıyla Çin, Tayvan'la olan hukuki ilişkisini ve mevcut anlaşmazlıklarını daha çok merkezi ve yerel yönetim arasındaki bir iç hukuk konusu olarak uluslararası alana aksettirmekte ve iç hukuk araçlarının tamamını merkez-yerel yönetim ilişkisi çerçevesinde dizayn etmektedir (West & Insisa, 2023: 7).

Çin Tayvan'a karşı uygulamaya koyduğu hibrit stratejilerde modern teknolojileri de aktif bir biçimde kullanmaktan çekinmemektedir. 2000'li yılların başından itibaren özellikle siber saldırıları Tayvan'a karşı bir araç olarak kullanmaya başlayan Çin'in Xi Jinping yönetimiyle beraber siber saldırının sayısını ve ölçeğini artırdığı ve bu alana her geçen gün daha fazla önem verdiği net bir biçimde gözlemlenmektedir. Bu çerçevede, modern teknolojiler ekseninde Çin Tayvan'a karşı özellikle siber saldırılarını her geçen yıl artırmakta ve Tayvan'ın hem özel hem de devlet altyapısı olmak üzere askeri, savunma, iletişim, bilgi teknolojileri ve eğitim gibi çok sayıda sektörünü siber saldırılarla hedef almaktadır. Örneğin, 2023 yılında Tayvan büyük çoğunluğu Çin'den olmak üzere saniyede 15bin siber saldırıyla karşı karşıya kalmıştır. 2022 yılıyla karşılaştırıldığında bu oran yaklaşık %80'lik bir artışa tekabül etmektedir. Benzer bir şekilde, Tayvan istihbarat kaynakları, çoğunluğu Çin merkezli olmak üzere Tayvan'ın günlük yaklaşık 20 milyon siber saldırıya maruz kaldığını göstermektedir (Farmer, 2023).

Sınırsız savaş ve üç savaş stratejisi çerçevesinde Çin'in Tayvan üzerinde uygulamaya koyduğu diğer tüm araçlar gibi psikolojik savaş ve bilgi operasyonları da giderek gözlemlenebilir hale gelmektedir. Bilişsel savaş ve kamuoyu savaşı kapsamında da değerlendirilebilecek bu yöntem aracılığıyla Çin Tayvan siyaseti ve toplumu üzerinde özellikle geleneksel ve sosyal medya araçlarını aktif bir biçimde kullanmaktadır. Sosyal medya hesapları üzerinden Tayvan halkının Çin ile birleşme talebi olduğu üzerine bir anlatı yayan Çin oluşturduğu sosyal medya hesaplar üzerinden aynı şekilde Tayvan demokrasisinin kusurlu olduğu, Batılı devletlerin Tayvan'ın gerçek müttefiki olmadığı ve "Tayvanlı" adı altında bir kimliğin bulunmadığı yönünde söylemler üretmekte ve sosyal medya araçlarında bu söylemleri gündem haline getirmektedir. Çin ayrıca yine geleneksel ve yeni medya araçları ile Tayvan halkı üzerinde Tayvan'ın Çin ile birleşmesinin kaçınılmaz ve karşı konulamaz olduğu yönünde kampanyalar yürütmektedir (Applebaum, 2022).

Çin'in Tayvan'a yönelik yaklaşımı, sınırsız savaş ve üç savaş stratejisinin pratikteki en somut örneklerinden biri olma özelliğini taşımaktadır. Tayvan'ı uzun yıllardır ulusal bütünlüğünün ayrılmaz bir parçası olarak tanımlayan Çin, Tayvan ile yeniden birleşme hedefi doğrultusunda sıcak bir savaş ortamına dahil olmadan hem askeri hem askeri olmayan araçlarını aktif bir biçimde kullanmaktadır. Bu yapısıyla oldukça karmaşık ve nevi şahsına münhasır bir strateji takip eden Çin, siyasi, diplomatik, ekonomik ve kültürel araçlarını eş zamanlı olarak Tayvan'la yeniden birleşme amacı doğrultusunda uygulamaya koyarken,

açık ve örtülü geleneksel ve yeni medya araçlarını da Tayvan stratejisinin bir parçası haline getirmiştir. Bununla birlikte, Çin Tayvan'ın olası bir bağımsızlık girişiminin önüne geçmek amacıyla kendi iç hukukunun yanında uluslararası hukuk ve kuruluşları da etkili bir biçimde kullanmaya devam etmektedir. Öte yandan, askeri olmayan operasyonlarının yanında Çin Tayvan ile mukayese edildiğinde üstün askeri deniz ve hava kuvvetlerini askeri konuşlanma ve askeri tatbikat gibi metotlarla sürdürmekte ve Tayvan üzerindeki baskısını konvansiyonel askeri gücüyle daha da pekiştirmektedir. Bu çerçevede, Tayvan ile yeniden birleşme ve “Tek Çin” prensibini hayata geçirme hususunda Çin sınırsız savaş ve üç savaş stratejisini ana yöntemlerinden biri haline dönüştürdüğü açık bir biçimde gözlemlenmektedir. Her ne kadar Çin'in Tayvan'a yönelik bu tutumu uzun yıllara dayansa da Xi Jinping yönetimi bu duruşunu çok daha somut bir hale getirmiş ve bu dönem itibarıyla Çin Tayvan'a karşı uygulamaya koyduğu hibrit yöntemleri gerek sayısal gerekse niteliksel anlamda aşamalı olarak çeşitlendirmiştir. Ancak sınırsız savaş ve üç savaş stratejisi çerçevesinde Tayvan'a karşı uygulanan hibrit yöntemler yalnızca zorlayıcı yöntemler olarak sınıflandırılmamalıdır. Öyle ki, Çin siyasi, diplomatik, hukuki ve ekonomik baskı araçlarının yanı sıra kamu diplomasisi, halkla ilişkiler, eğitim faaliyetleri ve kültürel ilişkiler gibi yöntemleri de bu kapsamda zorlayıcı olmayan birer araç olarak kullanmaktadır. Bütün bu yöntemler Çin'in Tayvan politikasının ana sütunlarını oluşturmakla birlikte özellikle son dönemlerde Tayvan'ın ABD ile siyasi yakınlaşma gündemi ve Tayvan hükümetlerinin Çin'den ayrışan görüşleri Çin'in Tayvan'a karşı uyguladığı hibrit stratejilerin yoğunluğunun artmasına neden olmuştur. Söz konusu konjonktürün yakın ve orta vadede devam edeceği göz önünde bulundurulduğunda ise Çin'in yakın gelecekte sınırsız savaş ve üç savaş stratejisi çerçevesinde askeri kabiliyetlerini ve kamuoyu, hukuki ve psikolojik savaş gibi çeşitlilik arz eden araçlarını Tayvan'a karşı kullanmaktan imtina etmeyeceği görülmektedir. Bunun yanında, Çin'in özellikle yapay zeka, otonom sistem ve kuantum gibi modern teknolojileri askeri araçlarının yanı sıra çok sayıda sektöre hızla entegre etmesi ve bu teknolojileri hibrit yaklaşımlarının bir bileşenine dönüştürmesi Tayvan'a karşı hayata geçirilen sınırsız savaş ve üç savaş stratejilerinin ilerleyen dönemlerde daha karmaşık hale gelme durumunu da kuvvetli ihtimaller arasına yerleştirmektedir.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Güvenlik ve savaş çalışmaları literatüründe hibrit savaş konusu 21.yüzyılın en önemli gündem maddeleri arasına yerleşmiştir. Modern dönemde savaş ve çatışmanın değişen doğası ve karakteristiğinin bir anlamda tezahürü olan hibrit savaş en genel anlamıyla geleneksel savaşların tüm sınırlarını aşan, düzenli ve düzensiz birliklerin eş zamanlı olarak savaş sahasında yer aldığı ve askeri yöntemlerle birlikte sayısız politik enstrümanın kullanıldığı bir savaş biçimi olarak tanımlanmaktadır. Özellikle İsrail-Hizbullah Savaşı ve Rusya'nın Kırım'ı ilhakının ardından çok daha fazla popülerlik kazanan hibrit savaş konusu bu savaşlar sonucunda yeni tanımlama ve kavramsallaştırmalarla karşı karşıya kalmıştır. Batı ve Rus askeri düşüncesi başta olmak üzere sayısız hibrit savaş yaklaşımı ortaya konmuş ve farklı tanımlamalardan meydana gelen oldukça geniş bir literatür ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte, hibrit savaş kavramına yöneltilen eleştirilerin sayısı da zaman içinde artış

göstermiştir. Örneğin; hibrit savaş tanımlaması çerçevesinde başvuru alan araç ve yöntemlerin yeni bir durum olmadığı ve tarih sahnesindeki sayısız savaşta hibrit savaş kavramında öne çıkarılan yöntemlerin kullanıldığı yönünde eleştiriler yapılmıştır. Bununla birlikte, literatürdeki hibrit savaş tanımlamalarının muğlak olduğu ve hibrit savaşın büyük ölçekli bir askeri stratejik yaklaşım olmaktan ziyade operasyonel bir yaklaşım olduğu bu konuya yöneltilen eleştiriler arasına yerleşmiştir. Ancak bu bağlamda üzerinde durulması gereken temel konu küreselleşme, modern teknolojik ilerlemeler ve yeni silah sistemleri gibi dinamiklerin 21.yüzyılda savaşın karakteristiğinde değişime neden olarak hibrit savaşçı ciddiyetle değerlendirilmesi gereken bir olguya çevirmesidir.

21.yüzyıl büyük güçler rekabetinde yerini alan Çin'in hibrit savaşa ilişkin yaklaşımları akademik literatürün büyük oranda üzerinde durmadığı konular arasındadır. Ancak Çin'in özellikle son dönem dış politika yaklaşımı ve askeri stratejisinde hibrit savaş yöntemlerinin açıkça uygulamaya konulduğu net bir biçimde gözlemlenmektedir. Çin'in özellikle Asya-Pasifik'teki hegemonya mücadelesinde ve Tayvan, Güney Çin Denizi ve Doğu Çin Denizi gibi bölgelerde askeri ve politik enstrümanlarını kullanmaktan çekinmediği gözlemlenebilir bir duruma dönüşmüştür. Bu kapsamda sınırsız savaş teorisi ve üç savaş stratejisi Çin'in hibrit savaşa olan yaklaşımının iki ana teorik dayanağını oluşturmaktadır. Sınırsız savaş teorisi iki Çinli Albay Qiao Liang ve Wang Xiangsui tarafından oluşturulan ve modern dönemde sınırsız savaşın geleneksel savaş anlayışının bütün sınırlarını ortadan kaldırdığı tezini ileri süren bir teoridir. Her ne kadar söz konusu teori Çin'in resmi yaklaşımlarının bir parçası olmasa da hibrit savaş yaklaşımının ayrılmaz bir parçası olması nedeniyle önem arz etmektedir. Öte yandan, 2003 yılında resmi olarak ilan edilen ve psikolojik, kamuoyu ve hukuki savaştan oluşan üç savaş stratejisi Çin'in hibrit savaş anlayışının öteki parçasıdır. Nihai olarak bu çalışma, söz konusu iki yaklaşımı inceleyerek Çin'in hibrit savaş kavramının teorik dayanağına açıklık getirmektedir. Buradan yola çıkarak çalışma Çin'in hibrit savaş yaklaşımının geleneksel savaş tanımlamasının bütün sınırlarını aşan ve politik (kamuoyu savaşı, diplomasi savaşı, hukuki savaş, psikolojik savaş), ekonomik (ticaret savaşı, enerji savaşı) ve askeri (istihbarat savaşı, elektronik savaş,) savaşların tamamını kapsayan bir savaş biçimi olarak yorumladığı argümanını ortaya koymaktadır.

Çalışmanın ileri sürdüğü argümanı güçlendirmek amacıyla sınırsız savaş ve üç savaş stratejilerinin en net gözlemlendiği vakalardan biri olan Çin'in Tayvan'a yönelik hibrit stratejileri incelenmiştir. "Tek Çin" politikası kapsamında ve Tayvan'la yeniden birleşme sürecinde bu bölgeyi ayrılmaz bir parçası olarak gören Çin, özellikle Xi Jinping yönetimiyle beraber askeri ve askeri olmayan araçlarını Tayvan'a karşı etkin bir biçimde kullanmaya başlamıştır. Sınırsız savaş ve üç savaş stratejisinin açıkça ortaya koyduğu şekilde Çin bu dönem itibarıyla bir taraftan Tayvan üzerindeki etkisini artırmak için Tayvan'ın coğrafi çevresinde askeri varlığını artırırken, aynı şekilde burada düzenli olarak hava ve deniz kuvvetleri araçlarının dahil olduğu askeri tatbikat yürütmektedir. Ancak Çin'in Tayvan üzerindeki eylemleri yalnızca konvansiyonel askeri araçlarıyla sınırlı değildir. Tayvan karşısında başvurduğu hibrit teknikler bağlamında Çin teknoloji, ekonomi, hukuk, psikoloji ve siber saldırı gibi çok sayıda askeri olmayan aracını da kullanmaktadır.

Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı

Makalenin yayın süreçlerinde Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Dergisi'nin "Etik Kurallara Uygunluk" başlığı altında belirtilen esaslara uygun olarak hareket edilmiştir. Çalışmanın araştırma kısmında etik kurul izni gerektirecek bir husus bulunmamaktadır.

Araştırmacıların Katkı Beyanı

Tek yazarlı ele alınan makale yazar tarafından üretilmiştir.

Çıkar Çatışması Beyanı

Makalede yazar tarafından beyan edilmiş herhangi bir olası çıkar çatışması bulunmamaktadır.

KAYNAKÇA

- Aoi, C., Futamura, M. & Patalano, A. (2018). Introduction 'Hybrid Warfare In Asia: Its Meaning And Shape', *The Pacific Review*, 31(6), 693-713.
- Applebaum, A. (2022). China's War Against Taiwan Has Already Started. *The Atlantic*, <https://www.theatlantic.com/ideas/archive/2022/12/taiwan-china-disinformation-propaganda-russian-influence/672453/>, (Erişim Tarihi: 12.03.2024).
- Associated Press. (2022). China Says Military Development Of Islands Within Its Rights, <https://apnews.com/article/china-beijing-international-law-south-china-sea-4370828e295d2eec9a4804bba9940273>, (Erişim Tarihi: 11.04.2024).
- Bērziņš, J. (2020). The Theory and Practice of New Generation Warfare: The Case of Ukraine And Syria, *The Journal of Slavic Military Studies*, 33(3), 355-380.
- Boot, M. (2015). Countering Hybrid Warfare, *Armed Conflict Survey*, 1.
- Chekinov, S.G. & Bogdanov, S.A. (2013). The Nature And Content Of A New-Generation War, *Military Thought*, 4, 12-23.
- Cheng, D. (2012). *Winning Without Fighting: Chinese Public Opinion Warfare and The Need for a Robust American Response*, Washington: Heritage Foundation.
- Cheng, D. (2012). *Winning Without Fighting: Chinese Legal Warfare*, Washington: Heritage Foundation.
- China Defense White Paper. (2019). Beijing: The State Council
- Cordesman, A. (2020). *Chronology Of Possible Chinese Gray Area and Hybrid Warfare Operations*, Washington: Center for Strategic & International Studies.
- Costello J. & McReynolds J. (2018). *China's Strategic Support Force: A Force For A New Era*, Washington: National Defense University Press.
- Cowan, J. L. (2009). *A 'Full Spectrum' Air Force*, Alabama: Air War College.
- Cox, D., Thomas B. & Alex R. (2012). Why Hybrid Warfare Is Tactics Not Strategy: a Rejoinder to "Future Threats and Strategic Thinking", *Infinity Journal*, 2(2), 25-29.
- European Commission Defence Industry and Space. (2024). Hybrid Threats, https://defence-industry-space.ec.europa.eu/eu-defence-industry/hybrid-threats_en#:~:text=What%20are%20hybrid%20threats%3F,the%20threshold%20of%20formal%20warfare (Erişim Tarihi: 27.03. 2024).
- Farmer, B.M. (2023). China's Cyber Assault On Taiwan. *CBS News*. <https://www.cbsnews.com/news/china-cyber-assault-taiwan-60-minutes-2023-06-18/>, (Erişim Tarihi: 01.04.2024).
- Fravel, M.T. (2016). China's Changing Approach to Military Strategy: The Science of Military Strategy from 2001 and 2013, J. McReynolds (Ed.), *The Evolution of China's Military Strategy*, içinde, Washington: Jamestown Foundation.
- Fridman, O. (2018). *Russian Hybrid Warfare: Resurgence And Politicisation*, Oxford: Oxford University Press.

- Fridman, O. (2019). A War of Definitions: Hybridity in Russia and The West, O. Fridman, V. Kabernik & J.C. Pearce (Ed.), *Hybrid Conflicts and Information Warfare: New Labels, Old Politics*, içinde (67-86), Colorado: Lynne Rienner Publishers.
- Friedman, B. (2014). Blurred Lines: The Myth of Guerrilla Tactics, *Infinity Journal*, 3(4), 25-28.
- Hoffman, F.G. (2007). *Conflict in The 21st Century: The Rise of Hybrid Wars*, Virginia: Potomac Institute for Policy Studies.
- Hoffman, F.G. (2009). Hybrid Warfare And Challenges, *Joint Forces Quarterly*, 52, 34-48.
- Huber, T.M. (2002). Compound Warfare: A Conceptual Framework, T. M. Huber (Ed.), *Compound Warfare: That Fatal Knot*, içinde (1-10), Kansas: U.S. Army Command and General Staff College Press.
- Insisia, A. (2023). Hybrid After All: The ‘Grey Zone’, The ‘Hybrid Warfare’ Debate, And The PLA’s Science Of Military Strategy, *Digital Strategic Communication*, 12, 165-186.
- Johnson, R. (2017). Hybrid War And Its Countermeasures: A Critique Of The Literature, *Small Wars & Insurgencies*, 29(1), 141-163.
- Kabernik, V. (2019). The Russian Military Perspective, O. Fridman, V. Kabernik & J. C. Pearce (Ed.), *Hybrid Conflicts and Information Warfare*, içinde (43-46), Colorado: Lynne Rienner Publishers.
- Kania, E. (2016). The PLA’s Latest Strategic Thinking On The Three Warfares, *China Brief*, 16(3), 10-14.
- Kennedy, C. M. & Erickson, A.S. (2017). *China’s Third Sea Force, The People’s Armed Forces Maritime Militia: Tethered to the PLA*, Newport: U.S. Navy War College.
- Kilcullen, D. (2009). *The Accidental Guerrilla: Fighting Small Wars In The Midst Of A Big One*, Oxford: Oxford University Press.
- Kraska, J. & Monti, M. (2015). The Law of Naval Warfare and China’s Maritime Militia, *International Law Studies*, 91, 450-467.
- Lasconjarias, G. & Larsen J. A. (2015). Introduction. G. Lasconjarias & J.A. Larsen (Ed.), *NATO’s Response to Hybrid Threats*, içinde (1-14), Rome: DeBooks.
- Lasica, D.T. (2009). *Strategic Implications Of Hybrid War: A Theory Of Victory*, Kansas: United States Army Command and General Staff College.
- Lee, S. (2014). China’s ‘Three Warfares’: Origins, Applications, and Organizations. *Journal of Strategic Studies*, 37(2), 198-221.
- Liang, Q. & Xiangsui, W. (1999). *Unrestricted Warfare*, Beijing: PLA Literature and Arts Publishing House.
- Lind, W.S., Nightengale, K., Schmitt, J.F., Sutton, J.W. & Wilson G.I. (1989). The Changing Face of War: Into the Fourth Generation, *Marine Corps Gazette*, 22-26.
- McCulloh, T. & Johnson, R. (2013). *Hybrid Warfare*, Florida: JSOU Press.

- Mansoor, P. (2012). Introduction: Hybrid Warfare in History, W. Murray & P. Mansoor (Ed.), *Hybrid warfare: Fighting Complex Opponents from The Ancient World to the Present*, içinde (1-17), Cambridge: Cambridge University Press.
- Mihara, R. (2012). Beyond Future Threats: A Business Alternative To Threat-Based Strategic Planning, *Infinity Journal*, 2(3), 25-29.
- Military Balance. (2015). Complex Crises Call for Adaptable and Durable Capabilities. *Military Balance*, 115(1), 5-8.
- Mumford, A. & Carlucci, P. (2023). Hybrid Warfare: The Continuation Of Ambiguity By Other Means, *European Journal of International Security*, 8(2), 192-216.
- Murray, W. (2012). Conclusion: What The Past Suggests. W. Murray & P. Mansoor (Ed.), *Hybrid Warfare: Fighting Complex Opponents from the Ancient World to the Present*, içinde (289-308), Cambridge: Cambridge University Press.
- Murray, W. ve Mansoor, P.R. (2012). *Hybrid Warfare: Fighting Complex Opponents from the Ancient World to The Present*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Najzer, B. (2020). *The Hybrid Age: International Security in The Era Of Hybrid Warfare*, London: Bloomsbury Publishing.
- NATO. (2010). *Active Engagement, Modern Defence: Strategic Concept for the Defence and Security of the Members of the North Atlantic Treaty Organization*, Brussels: NATO.
- NATO. (2014). Wales Summit Declaration, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_112964.htm, (Erişim Tarihi: 20.03.2024).
- Okada, W. (2021). China's Coast Guard Law Challenges Rule-Based Order, *The Diplomat*, <https://thediplomat.com/2021/04/chinas-coast-guard-law-challenges-rule-based-order/>, (Erişim Tarihi: 15.04.2024).
- Reisinger, H. & Golts, A. (2014). *Russia's Hybrid Warfare: Waging War Below the Radar of Traditional Collective Defence*, Rome: NATO Defense College.
- Renz, B. (2016). Russia and "Hybrid Warfare", *Contemporary Politics*, 22(3), 283-300.
- Science of Military Campaigns. (2006). (Çev. *China Aerospace Institute*). Beijing: National Defense University Press.
- Taiwan National Defense Report. (2023), Taipei: Ministry of National Defense.
- The Guardian. (2022). <https://www.theguardian.com/world/2022/mar/21/china-has-fully-militarized-three-islands-in-south-china-sea-us-admiral-says>, (Erişim Tarihi: 10.04.2024).
- The Science of Military Strategy. (2013). (Çev. *China Aerospace Institute*), Beijing: Military Science Press.
- The Science of Military Strategy. (2020). (Çev. *China Aerospace Institute*), Beijing: Military Science Press.
- The US Department of Defense. (2010). *Quadrennial Defense Review*, Washington: The US Department of Defense.

- The US Department of Defense. (2011). *Military and Security Developments Involving The People's Republic of China 2011*, Washington: The US Department of Defense.
- Tung, L. (2019). Taiwan and the CCP's "Public Opinion Warfare", *Taiwan Strategist*, (2), 39-60.
- West, M.J. & Insisa, A. (2023). Reunifying Taiwan with China Through Cross-Strait Lawfare, *The China Quarterly*, 257, 1-16.
- Wither, J.K. (2016). Making Sense Of Hybrid Warfare, *Connections*, 15(2), 73-87.
- Xiaobo, L. (2023). *Language Confrontation in Cognitive Domain Operations*. (Çev. China Aerospace Institute), Alabama: China Aerospace Institute.
- Yamaguchi, N. (2012). An Unexpected Encounter with Hybrid Warfare: Japanese experience in North China, 1937–1945, W. Murray & P.R. Mansoor (Ed.), *Hybrid Warfare: Fighting Complex Opponents from The Ancient World to The Present*, içinde (1–17), Cambridge: Cambridge University Press.
- Yoon, S. & Wonhee, K. (2023). The Import Of Hybrid Activities In The South China Sea, *Journal of Indo-Pacific Affairs*, 93-101.